

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

ÜÇÜNCÜ DAİRE

MEHMET ŞAH ÇELİK/TÜRKİYE
(Başvuru no. 48545/99)

KARAR

STRAZBURG

19 Temmuz 2007

Söz konusu karar AİHS'nin 44§2. maddesi uyarınca kesinlik kazanacaktır. Ancak ,şekle ilişkin değişiklik yapılabilir.

© T.C. Dışışleri Bakanlığı, 2007. Bu gayrıresmi özet çeviri Dışışleri Bakanlığı Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı tarafından yapılmış olup, Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması ve yukarıdaki telif hakkı bilgisiyle beraber olması koşulu ile Dışışleri Bakanlığı Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları Genel Müdür Yardımcılığı'na atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

USULİ İŞLEMLER

Davanın nedeni, Türk vatandaşı Mehmet Şah Çelik'in ("başvuran"), İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca, Türkiye aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yaptığı başvurudur (başvuru no. 48545/99).

OLAYLAR

I. DAVA OLAYLARI

Başvuran 1979 doğumludur. AİHM'ye başvuruda bulunduğu sırada Batman E-tipi Cezaevi'nde tutulmaktadır.

16 Aralık 1994'te Batman Emniyet Müdürlüğü polis memurları, PKK (Kürt İşçi Partisi) isimli yasadışı bir terör örgütüne üye olduğundan şüphe ettikleri başvuruları yakalayarak gözaltına almışlardır.

Gözaltında tutulduğu süre boyunca başvuran ifadeleri imzalamış, PKK üyesi olduğunu ve sözkonusu örgüt için para topladığını itiraf etmiştir.

18 Aralık 1998'de Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi başvuruları suçlu bularak sekiz yıl dört ay hapis cezasına mahkum etmiştir. Başvuran itiraz etmiştir.

15 Kasım 1999'da Yargıtay, Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin kararını onamıştır.

HUKUK

I. AİHS'NİN 5 § 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran tutuklu yargılanma süresinin, AİHS'nin ilgili kısmı aşağıda kaydedilen 5 § 3. maddesinde öngörülen "makul süre" gereğini aştığı hususunda şikayette bulunmuştur:

"Bu maddenin 1.c fıkrasında öngörülen koşullara uyarınca yakalanan veya tutulu durumda bulunan herkes[in] ... makul bir süre içinde yargılanmaya veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir."

A. Kabuledilebilirlik

Hükümet, başvuranın iki ayrı iç hukuk yolunu tüketmemiş olduğunu ileri sürerek bir ön itirazda bulunmuştur.

Öncelikle başvuranın, AİHM'ye başvurmadan önce Yargıtay'a başvurarak ilk derece mahkemesinin kararına itiraz etmesi gerektiğini belirtmiştir. İkinci olarak başvuranın, şu an yürürlükte olmayan CMK'un 298. ve 299. hükümlerini kullanarak devam etmekte olan tutuklu yargılanmasını öngören kararları iptal ettirmeye çalışması gerektiğini belirtmiştir.

İtirazların ilk bölümüne ilişkin olarak AİHM, bir başvuranın iç hukuk yollarını tüketmesi gereken sınırın, AİHS'ye dayanarak yaptığı şikayetin niteliği tarafından belirlendiğini belirtmektedir. Söz konusu davada başvuranın şikayeti, tutuklu yargılanma süresinin uzunluğuna ilişkindir. Bu nedenle, kararı bozmaya yönelik bir itiraz – Türk hukukunda ilk derece mahkemesinin nihai kararına itiraz etmek üzere hazırlanan bir iç hukuk yolu – başvurana, “gözetiminde tutulmasının uzunluğuna” ilişkin şikayeti hususunda pratik bir iç hukuk yolu sağlamayacaktı. Dolayısıyla, AİHM Hükümet'in itirazlarının söz konusu kısmını reddetmektedir.

İkinci bölüm bağlamında Hükümet başvuranın, CMK'un 298. ve 299. maddeleri uyarınca “itiraz” prosedürünü uygulamadığını ileri sürmüştür. Söz konusu maddelerin ilgili kısımları aşağıda kaydedilmiştir:

“298. Madde: Mahkeme kararlarına itiraz edilemez.

Gözetim altına alınmaya ilişkin kararlar ... yukarıda anılan paragraftan çıkarılmıştır.”

“299. Madde: [...]

[Ceza mahkemesinin] verdiği bir karara getirilen itirazlar, sayısı bir öncekininkini takip eden [ceza mahkemesi] tarafından gözden geçirilecektir.”

Başvuran, söz konusu iç hukuk yolundan haberdar olduğunu ancak etkin olmadığını düşündüğü için kullanmadığını kabul etmiştir.

AİHM, AİHS'nin 35 § 1. maddesi uyarınca uluslararası hukukun genel olarak kabul edilmiş kurallarına göre ancak tüm iç hukuk yolları tüketildikten sonra davaya bakabileceğini yinelemektedir. Ancak, AİHS'nin 35 § 1. maddesi uyarınca yalnızca uygun olan mevcut iç hukuk yolları tüketilmelidir. Söz konusu yolların mevcudiyeti, yalnızca teoride değil pratikte de kesin olmalıdır. Olmaması halinde gereken erişilebilirlik ve etkinlikten yoksun olurlar. Uygun veya etkin olmayan iç hukuk yollarına başvurma zorunluluğu yoktur.

AİHM, iç hukuk yollarının tüketilmesi alanında, ispat külfetinin, söz konusu yolların tüketilmediğini iddia eden, AİHM'ye yeterli netliği sağlayarak başvuranın yararlanmamış olduğu iç hukuk yolunu ve bu yolun, ilgili tarihte teoride ve pratikte etkin, uygun ve erişilebilir olduğunu, başvuranın şikayetleri hususunda tazmin teşkil ettiğini ve makul başarı olasılıkları öngördüğünü gösteren Hükümet'e ait olduğunu yinelemektedir. Bununla birlikte, AİHM iç hukuk yollarının tüketilmesi kuralının uygulanmasının, Akit Tarafların mutabık olduğu şekilde insan haklarının korunması mekanizması çerçevesinde uygulanması için gereken rolü oynamak durumunda olduğunu kabul etmektedir.

Söz konusu davada AİHM, yargılayan mahkemenin her bir duruşma sonunda kendi inisiyatifi ile veya başvuranın talebi üzerine yine başvuranın tutuksuz yargılanmasını incelemiş olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, başvuranın uzadığını iddia ettiği gözaltı durumunu sona erdirmeye ve AİHS'nin ihlal edildiği iddiasını önleme veya düzeltme fırsatına sahiptir.

AİHM ayrıca CMUK'un 298. maddesi uyarınca başvuranın, Hükümet'in de belirttiği gibi devam etmekte olan tutuklu yargılanma dönemine itiraz etme hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Ancak AİHM, söz konusu iç hukuk yolunun etkin olması ve aşağıda kaydedilen nedenler dolayısıyla pratik olarak ortaya makul başarı olasılıkları koyması hususunda Hükümet ile mutabakata varamamaktadır.

AİHM, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin her bir davadaki özel uygulamalarını açıklamadan başvuranların devam etmekte olan gözaltı durumları için aynı resmi nedenleri kullandıkları gerekçesi ile AİHS'nin 5 § 3. maddesinin ihlal edildiğini tespit ettiği Türkiye aleyhindeki birçok davayı incelemiştir. Söz konusu koşullar altında bu tür kalıplaşmış nedenlere itirazların, çok az başarı olasılığına sahip olduğu kanısındadır. Bununla birlikte, bir kural olarak, söz konusu itiraz işlemlerine, taraflar dahil edilmemekte ve sözlü bir duruşma yapılmaksızın kararlar verilmektedir. Bu nedenle özgürlükten mahrum bırakılma hususundaki teminatlardan yoksundurlar.

AİHM, 35 § 1. madde bağlamındaki iç hukuk yollarının tüketilmesi gereği ile keyfi olarak özgürlükten mahrum bırakılmaya karşı teminat sağlamaya yönelik 5 § 3. madde gerekleri arasında farklılık olduğunu belirtmektedir. Ancak, uygun bir içtihatın, teminatların işe yaramadığını veya yeterli olmadığını gösterdiği durumlar AİHS ilkelerine aykırı olacak ve başvurandan, uygun olmayan iç hukuk yollarını tüketmesini talep etme yönünde 35 § 1. madde bağlamında haddinden fazla kuralcılığa yol açacaktır.

Bununla birlikte, AİHM söz konusu davada Hükümet'in görüşlerinin çok genel olduğunu, uygulaması hakkında somut örnekler vermeksizin yalnızca kanundaki ilgili maddeyi belirttiğini kaydetmektedir. Kendi inisiyatifleri ile sorumlu Hükümet'in iddialarındaki noksanlıkları veya belirsizlikleri gidermenin, AİHS organlarının yükümlülüğü olmadığını yinelemektedir. Yukarıda kaydedilenler ışığında AİHM, Hükümet'in söz konusu başlık altındaki itirazlarını reddetmektedir.

AİHM, söz konusu şikayetin AİHS bağlamında, karara bağlanması için esasların incelenmesi gereken, olaylara ve hukuka ilişkin ciddi konuları ortaya koyduğu kanısındadır. Bu nedenle söz konusu şikayetin, AİHS'nin 35 § 3. maddesi bağlamında açıkça temelden yoksun olmadığı sonucuna varmaktadır. Kabuledilmez olduğu sonucuna varmak için başka bir gerekçe tespit edilmemiştir.

B. Esaslar

Hükümet, başvuranın gözaltında tutulmasının suç işlediği hususunda şüphe duymak için makul gerekçelerin mevcut olmasına ve söz konusu tarihte uygulanan hukuk gereklerine uygun olarak titizlikle ve belirli aralıklarla yetkili makamca kabul edilmiş gözaltı tedbirine dayandığını ileri sürmüştür. Başvuranın itham edildiği suçun ciddi nitelikte olduğuna ve duruşmaların yarısına katılamaması ve kaçması nedeniyle devam etmekte olan tutuklu yargılanmasının gerekli olduğuna dikkat çekmiştir.

Başvuran iddialarını yinelemiştir.

AİHM, dava dosyasında yer alan delillerden Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin her bir duruşma sonunda kendi inisiyatifi ile veya başvuranın talebi üzerine başvuranın tutuklu yargılanması gözden geçirdiğini belirtmektedir. Her bir duruşmada "suçun niteliği, delillerin durumu ve dosya içeriği gözönüne alınarak" gibi özdeş ve kalıplaşmış terimler kullanarak gözaltı süresini uzatmıştır. Genel olarak "delillerin durumu" ifadesi, ciddi suç göstergelerinin mevcudiyeti ve sürekliliği ile ilgili bir unsur olsa dahi söz konusu davada tek başına başvuranın, mahkemeye çıkıncaya kadar neredeyse dört yıl gözaltında tutulmasını haklı gösteremez.

Sonuç olarak, AİHS'nin 5 § 3. maddesi ihlal edilmiştir.

II. AİHS'NİN 6 § 1. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

Başvuran, aleyhinde başlatılan cezai takibat süresinin, AİHS'nin ilgili kısımları aşağıda kaydedilen 6 § 1. maddesinde öngörülen “makul süre” gereğini ihlal ettiği hususunda şikayette bulunmuştur:

“Herkes ... cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan ... bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde ... görülmesini istemek hakkına sahiptir.”

Hükümet, delil toplamayı ve olayları karara bağlamayı güçleştiren sanık sayısını ve itham edildikleri suçları gözönüne alarak davanın oldukça karmaşık olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, adli makamlara ihmal ya da gecikme suçu yüklenemez. Ayrıca, 18 Aralık 1998 tarihine kadar, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin yirmi yedi duruşma düzenlediğini ve başvuranın, bu duruşmaların on üçüne katılmayarak dava işlemlerinin uzamasına katkıda bulunduğunu ileri sürmüştür.

A. Kabuledilebilirlik

AİHM, sözkonusu şikayetin AİHS'nin 35 § 3. maddesi bağlamında açıkça temelden yoksun olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte kabuledilmez olduğu sonucuna varmak için gerekçe bulunmamaktadır. Bu nedenle AİHM, kabuledilebilir olduğu sonucuna varmıştır.

B. Esaslar

AİHM, dava işlemlerinin uzunluğunun makul olup olmamasının, davanın özel koşulları ışığında ve özellikle davanın karmaşıklığı, başvuranın ve ilgili makamların tutumları ve davada başvuran için risk teşkil eden durum gözönüne alınarak değerlendirilmesi gerektiğini yinelemektedir.

Gözönünde bulundurulması gereken süre hususunda AİHM, başvuranın yakalandığı tarih olan 16 Aralık 1994'te başlayan dava işlemlerinin, Yargıtay'ın mahkumiyeti onadığı 15 Kasım 1999'da sona erdiğini belirtmektedir. Bu nedenle, iki aşamalı yargı yetkisi önünde dört yıl on bir ay sürmüştür.

AİHM, dava işlemlerine on dört sanığın dahil olduğunu ve suçların, terör örgütüne üye olmaya veya örgüte yardım ve yataklık yapmaya ilişkin olduğunu gözlemlemektedir. Ancak, dava işlemlerinin karmaşıklığının tek başına uzunluklarını haklı göstermek için yeterli olmadığı kanısındadır.

Başvuranın tutumu hususunda AİHM, duruşmalardan bazılarında katılmaması ve duruşmanın uzaması arasında nedensel bir bağ olduğu kanısında değildir. Dava dosyası, başvuranın 25 Ocak 1996'ya kadar düzenlenen ilk altı duruşmada mevcut olduğunu göstermektedir. Sözkonusu tarihte mahkeme, ifadelerin alınmasını tamamlamıştır.

Bununla birlikte, kayıtlar başvuranın mevcut olmaması nedeniyle özel olarak ertelenen hiçbir duruşmayı işaret etmemektedir. Çoğu kez mahkeme, hükümet makamları ve/veya İstanbul Adli Tıp Kurumu'ndan bir cevap ya da rapor beklenmesi nedeniyle dava işlemlerini ertelemiştir.

AİHM, ilk duruşmadan tarafların 1998’de nihai görüşlerini sundukları tarihe kadar Devlet Güvenlik Mahkemesi’nin, herhangi bir belgenin sunulmasını , tanığın dinlenmesini veya başvurana ilişkin delil toplanmasını gerekli görmemesini dikkat çekici bulmaktadır. Dava işlemlerinin 18 Aralık 1998’e kadar uzamasının temel nedeninin, henüz yaşı tespit edilemeyen diğer sanığa ilişkin kaybolan adli tıp raporu olduğu anlaşılmaktadır. Sonuçta mahkeme diğer sanıklar aleyhinde kararlar vererek sözkonusu sanık hususundaki dava işlemlerini hızlandırmıştır.

Benzer şekilde 7 Eylül 1995 ve 7 Kasım 1996 tarihleri arasında birbirini izleyen on duruşma boyunca mahkeme, şartlı tahliye olmuş iki sanığın ifadelerinin alınmasını ve adli tıp raporunun hazırlanmasını öngörmeye devam etmiştir. On dört aylık dönem süresince duruşma kayıtları, karar vermede fiilen hiçbir ilerleme kaydedilmediğini göstermektedir.

Hükümet’in görüşleri, sözkonusu durgunluk dönemlerine ilişkin hiçbir açıklama içermemektedir. Bu nedenle mevcut deliller, AİHM’nin dava işlemlerinin, gerekli titizlikle yürütülmediği sonucuna varmasına neden olmaktadır.

Başvuran aleyhindeki cezai takibat, “makul bir süre” içerisinde gerçekleştirilmemiştir. Dolayısıyla, AİHS’nin 6 § 1. maddesi ihlal edilmiştir.

III. AİHS’NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

AİHS’nin 41. maddesi aşağıda kaydedilmiştir:

“Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollarının ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, hakkaniyete uygun bir surette, zarar gören tarafın tatminine hükmeder.”

Tazminat

Başvuran, uğramış olduğu zarar için tazminat talebinde bulunmuş ancak meblağın belirlenmesini, AİHM’nin takdirine bırakmıştır.

Hükümet, adil tazmin talebine ilişkin görüş belirtmemiştir.

AİHM, başvuranın maddi zarara uğradığına ilişkin delil olmadığını belirtmektedir. Ancak AİHS’nin 5 § 3. ve 6 § 1. maddelerinin ihlal edildiğinin tespit edilmesi nedeniyle başvuranın sıkıntı yaşadığı kabul edilebilir. Eşit temellere dayanarak değerlendirmede bulunan AİHM başvurana, manevi zarar için 4,500 Euro tazminat ödenmesine karar vermiştir.

B. Mahkeme masrafları

Başvuran, yerel mahkemeler önünde veya AİHS işlemleri sırasında yaptığı masraflar için tazminat talep etmemiştir.

Dolayısıyla AİHM sözkonusu başlık altında tazminat ödenmesine karar vermemiştir.

C. Gecikme Faizi

AIHM, gecikme faizi olarak Avrupa Merkez Bankası'nın kısa vadeli kredilere uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygun olduğuna karar vermiştir.

BU NEDENLERLE, AIHM OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun kabuledilebilir olduğuna;
2. AIHS'nin 5 § 3. maddesinin ihlal edildiğine;
3. Başvuranın, AIHS'nin 6 § 1. maddesinin ihlal edildiğine;
4. (a) sorumlu Devletin başvurana, kararın AIHS'nin 44 § 2. maddesine göre kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içerisinde, uygulanabilecek her türlü vergi ile birlikte kararın verildiği tarihte uygulanan oran üzerinden yeni Türk Lirası'na çevrilmek üzere manevi zarar için 4,500 Euro (dört bin beş yüz Euro) ödemesi gerektiğine;
(b) Yukarıda kaydedilmiş olan üç aylık sürenin bitiminden ödeme gününe kadar, Avrupa Merkez Bankası'nın uyguladığı marjinal faiz oranına üç puan eklemek suretiyle oluşacak faiz oranına göre yukarıda belirtilen miktarlarda ödenecek basit faizi ödemekle yükümlü olduğuna *karar vermiştir*.

İşbu karar, İngilizce olarak hazırlanmış ve Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77. Maddesi'nin 2. ve 3. fıkraları uyarınca 19 Temmuz 2007 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.